

RESTAURÁTORSKÝ ZÁMĚR

Nová radnice Busta Karla staršího ze Žerotína Brno

Mgr. Jana Severinová
Blížká 8
619 00 Brno
Tel: 777 577 760
E-mail: brno@slukas.cz
[http:// sLukas.cz](http://sLukas.cz)

Květen 2022

I. Lokalizace památky

- 1. Okres:** Brno - město
- 2. Obec:** Brno
- 3. Adresa:** Dominikánské nám. 1
- 4. Bližší určení místa popisem:** areál bývalého dominikánského kláštera, dnes Nová radnice
- 5. Název objektu:** Nová radnice
- 6. Rejstříkové číslo v ÚSKP:** 31585/7 - 80

II. Údaje o akci

- 1. Vlastník:** Město Brno
- 2. Investor:** Město Brno
- 3. Poslední známé opravy:** 2001 - 2002
- 4. Termín prací:** 2022
- 5. Předmět prací:** restaurování busty Karla st. Ze Žerotína
- 6. Materiál:** bronz, žula
- 7. Autor:** ak. soch. Vincenc Makovský
- 8. Datace:** 1935 - 1936

III. Historické údaje

V prostoru předhradí předpokládaného břetislavského hradu na Petrově měla vzniknout (současně s hradem) rotunda (později kostel sv. Michala, doložený 1241), jejíž funkci pak převzal nový kostel na Petrově. Dominikány pozval do vznikajícího města Brna markrabě Přemysl v letech 1228-38 a dal jim darem starý kostel sv. Michala s okolními pozemky (dnešní 1. nádvoří Stavovského domu a prostor Dominikánská 2). Dominikáni nejprve upravovali a rozšiřovali kostel (dok. 1278) a r. 1248 přistoupili ke stavbě kláštera. Někdy ve 3. čtvrti 13. stol. začala stavba křížové chodby v typickém cistercko-burgundském

tvorosloví. Nejprve bylo dokončeno západní rameno ambitu, zaklenuté raně gotickou klenbou. Obvodová zeď tohoto ramene se obracela k městské hradbě; dodnes dochovány střílny. Zeď s gotickými okny do rajskeho dvora je snad až z doby kolem 1370, kdy nahradila původní románská okna ambitu. Celá křížová chodba byla hotova kolem r. 1300, kromě západního ramene však byla zřejmě jen plochostropá. Při opravách r. 1902 a 1908 byly pod gotickou obezdívkou nalezeny zbytky románských oken a sloupků. Teprve v 2. pol. 14. stol. byla zaklenuta severní strana s monumentálním portálem do refektáře, v němž se již od konce 13. stol. občas konaly zemské sněmy a provinciální soudy (od 1348 zde pravidelně zasedal zemský soud a sněm a kostel měl tedy funkci sněmovního kostela), po jeho stranách dochována původní gotická okna z doby kolem 1370. Východní rameno se dochovalo jen zčásti, neboť do něj byla v 17. stol. vestavěna zákristie kostela. Jižní rameno vykazuje obdobné tvorosloví jako rameno severní, je však asi o sto let mladší. Celkově tedy byla křížová chodba dokončena do dnešního stavu, jenž ji řadí mezi nejcenější středověké památky v Brně, až r. 1493.

Do r. 1350 byly postaveny obytné a hospodářské budovy kláštera v místech Dominikánské 2. Proti Dominikánské ulici byla zeď se vstupní branou. Starý kostel sv. Michala byl v letech 1315-20 zcela přestavěn na zřejmě síňové trojlodí se dvěma řadami arkád a dlouhým chórem. Exteriér presbytáře byl velmi bohatě členěn a v koutě mezi ním a trojlodím stála věž.

V poslední čtvrtině 15. století byl celek pozdně goticky obnoven. Úprava kostela byla dokončena r. 1486, kláštera r. 1493 (zaklenutím jižního ramene křížové chodby).

Potřeby stavovské reprezentace, které klášter sloužil již od konce 13. stol., vyvolaly v 16. stol. rozšíření areálu na severní straně, kde do r. 1586 vznikl zárodek pozdějšího Stavovského domu-soudnice, postavené nad severním ramenem křížové chodby a nad refektářem, který musel být zesílen a překlenut. Ze stavby, která byla dílem bratří Gabriů, se v původním stavu zachovalo renesanční schodiště na dnešním 1. nádvoří Stavovského domu. S renesanční výstavbou Stavovského domu ovšem nesouvisejí 3 renesanční portály, které dnešní areál zdobí; byly sem druhotně přemístěny na přelomu 19. a 20. stol. ze zbořených domů ve městě. Portál v nádvoří kláštera pochází z domu Starobrněnská 14, portál z 2. do 1. nádvoří Stavovského domu z domu nám. Svobody 12, portál z Husovy třídy je z domu Radnická 9 (z r. 1589).

Stejně jako pro vývoj jiných klášterů ve městě, též pro dominikánský klášter znamenala zásadní předěl třicetiletá válka. Středověký klášterní kostel byl

zpuštěn již za stavovského povstání r. 1619 a pozdější válečné akce jej proměnily v hromadu sutin. Základní kámen nového kostela byl položen r. 1655. Jan Křtitel Erna vybudoval kostel opačné orientace, k západu, který se monumentálním dvouvěžovým průčelím obrací do Rybného trhu. Nový kostel, postavený nákladem Dominika Ondřeje z Kounic a jeho matky Eleonory, byl vysvěcen r. 1679 a svými rozměry byl podstatně větší než kostel středověký; jeho závěr vnikl až do východního ramene křížové chodby. Kostel, k němuž byla po r. 1700 přistavěna kaple Božího hrobu, sloužil opět i jako kostel sněmovní a stavové v něm zřídili oratoř přístupnou přímo ze zasedací síně.

Současně se stavbou kostela byla nákladem hr. Lva Viléma z Kounic budována raně barokní novostavba kláštera, jehož hlavní, s kostelem rovnoběžné křídlo, završila stupňovitá bazilikální nástavba, jejíž eliptická okna osvětlovala střední chodbu v patře. Stavba raně barokního kláštera skončila r. 1675. V letech 1707-11 pak jeho areál vůči Dominikánské ulici uzavřel Domenico Martinelli konventním křídlem s knihovnou. Jeho dílem je též západní křídlo (Dominikánská 4)

Třetí součástí raně barokní výstavby areálu byla stavba Stavovského domu pro úřady královského tribunálu (Brno se r. 1641 stalo jediným hlavním městem Moravy), která navázala na renesanční soudnici. Pavel Wimperger a O. Erna přistavěli v letech 1659-66 k soudnici nový příčný trakt, souběžný se starým a oba spojili novou budovou obrácenou proti Špilberku a souběžnou s renesančním podloubím do Rybného trhu. Tuto budovu v letech 1690-02 přestavěl a rozšířil Mikuláš Stumbeck. Tak vzniklo na místě někdejší klášterní zahrady 1. nádvoří Stavovského domu s široce vyloženou střechou podepřenou masivními štukovými konzolami a akcentovanou plechovými chrličy. Nejstarší tribunální křídlo bylo upraveno v letech 1717-19. V té době prováděl Mořic Grimm architektonickou úpravu a rozšíření Stavovského domu, které mu dodalo výrazně monumentálního účinku. R. 1719 upravil křídlo mezi 1. a 2. nádvořím a v letech 1726-29 postavil na místě renesančního loubí dnešní čelní křídlo Stavovského domu s pokladnou, které dominuje celému náměstí. V letech 1732-33 pak zbarokizoval pův. renesanční sál zemského soudu a sněmu. V letech 1736-37 byla provedena architektonizace předpolí kostela, jehož terasa byla ozdobena galerií barokních plastik (viz dále). Ukončení stavebního vývoje Stavovského domu představovala v letech 1772-76 přístavba křídel uzavírajících 2. nádvoří. Výsledkem dvou barokních stavebních etap se stal slohově jednotný a výtvarně neobyčejně působivý soubor.

Období slávy a lesku skončilo za Josefa II., který r. 1784 klášter zrušil a úřady ze Stavovského domu přemístil do vyklizeného augustiniánského kláštera.

Stavovský dům, někdejší sídlo zemské správy, se stal majetkem vojenské oděvní komise. Rovněž kostel měl být přeměněn na vojenské skladiště. Díky protestům měšťanů jej však Josef II. r. 1786 prohlásil za filiální kostel (sv. Petra a Pavla na Petrově) a byl při něm zřízen i seminář. Teprve r. 1869 město Stavovský dům s křížovou chodbou vykoupilo a r. 1903 získalo i zbytek areálu s klášterními budovami. R. 1905 pak klášter i kostel převzal řeholní řád redemptoristů - kongregace sv. Alfonse. Až v roce 1935 byl však celý areál adaptován podle citlivého projektu Josefa Poláška na sídlo vrcholných orgánů městské zprávy; od té doby bývá nazýván Novou radnicí. Tuto funkci si tento intaktně dochovaný památkový areál zachovává dodnes. Jeho integritu nenarušily ani úpravy v letech 1940-42, kdy byl dvůr kláštera do Dominikánské ulice zpřístupněn barokním portálem, přeneseným za zbořeného domu v Běhounské ulici, k němuž bylo zřízeno schodiště. Tehdy bylo též nově vydlážděno nádvoří.

Kuča K., Památky Brna, Brno 1991, str. 43-46.

IV. Předmět restaurování – popis

Jedná se o bronzovou bustu na žulovém soklu s plintem čtvercového půdorysu. Památník zhotovil ak. sochař V. Makovský v r. 1935 k příležitosti třístého výročí smrti Karla st. ze Žerotína. Portrét šlechtice je fiktivním ztvárněním jeho podoby. Muž je zobrazen je prostovlasý v oděvu s vysokým límcem lemovaným draperií. Busta je zakotvena subtilním dříkem do bronzového plintu na němž je majuskulní nápis Karel straší ze Žerotína. Sokl je zhotovený z leštěné žuly.

V. Popis památky

Na povrchu busty se nachází vrstva depozitů atmosférického spadu vázaných v krustě černé barvy a vrstva zelených korozních produktů. V místě, kde se nachází černá krusta/ především v dešťových stínech/ nezůstaly pravděpodobně žádné korozní produkty zelené barvy- mikrokrystalické minerály, komponenty vrstvy, pro níž se vžilo označení „patina“. Lze předpokládat, že se v tomto

případě jedná o heterogenní porézní vrstvu, která nemá ochranný charakter, naopak iniciuje další korozní reakci.

Černá krusta vzniká v městském prostředí usazováním částic atmosférického spadu. Síra ze vzduchu, potažmo obsažená v depozitu reaguje s mědí ve slitině bronzů, ale i s ionty mědi vázanými v minerálních komponentech patiny. Důlková koroze po celém povrchu pláště je následným efektem této degradativní reakce. Rozsah poškození závisí na kvalitě bronzové slitiny, na délce a náročnosti expozice. V tomto případě se podle všeho jedná o kvalitní odlitek, důlková koroze není patrná ani trhliny ve spojích; 77 let v exteriéru není v případě tohoto materiálu příliš dlouhá doba. Skutečný stav povrchu odlitku však bude znám, až po sejmutí povrchového znečištění.

Sokl pokrývá (patrně) vrstva prostředku na ochranu leštěného kamene a slabá vrstva depozitu městského spadu, povrch je zmatnělý.

VI. Návrh na restaurování

V rámci komplexní obnovy památky doporučuji následující postup:

Kov:

- demontáž busty a revizi jejich vnitřních konstrukcí
- odebrání vzorků pro laboratorní analýzu (slouží pro srovnání nikoliv pro samotný technologický postup obnovy)
- sejmutí povrchového znečištění mechanickou i chemickou cestou
- revize pláště a vnitřního prostoru
- povrchová úprava – patina dle dohody s NPÚ
- osazení na původní místo

Kámen

- odstranění nečistot mechanickou a chemickou cestou
- leštění

VII. Materiály

Bronz:

- čištění – technikou mikrotryskání hliníkovou struskou, dočištění kyselina citronová, tlihomočovina, soda bicarbona, destilovaná voda
- inhibice - ethanol, aceton, 1,2,3 benztriazol
- kontrolovaná koroze, bělený včelí vosk, terpentýn

Kámen:

- čištění – teplá voda, generátor páry
- lešticí plátno

VIII. Závěr

Cílem komplexního restaurátorského zákroku je odstranění příčin a důsledků degradačních procesů a zlepšení estetického vzhledu památky, která je nedílnou součástí charakteru prvního nádvoří Nové radnice v Brně.